

УДК 332:83

Комеліна О. В., доктор економічних наук, професор, декан факультету менеджменту і бізнесу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (Україна)

Максименко О. С., кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та регіональної економіки Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (Україна)

СУЧАСНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ У ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

У статті досліджено сучасний стан енергоефективності житлово-комунального господарства на регіональному рівні. Проаналізовано законодавче та нормативне забезпечення енергоефективного розвитку житлово-комунального господарства в Україні. Досліджено особливості формування енергоспоживання та енергозбереження в економіці на загальнодержавному та регіональному рівнях. Виокремлено роль та значення розвитку житлово-комунального господарства у реалізації загальної стратегії забезпечення енергозбереження у регіонах України. Проаналізовано існуючі методики оцінювання ефективності енергоспоживання у галузевому та регіональному розрізі. Визначено стратегічні орієнтири формування регіональної політики по енергозбереженню в житлово-комунальному господарстві регіону.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, регіональна політика, енергоефективність, енергозбереження, стратегічні орієнтири.

Табл. 4, рис. 3, літ. 17.

Комеліна О. В., Максименко О. С.

СОВРЕМЕННЫЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ЭНЕРГОСБЕРЕЖЕНИЯ В ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОМ ХОЗЯЙСТВЕ УКРАИНЫ.

В статье исследовано современное состояние энергоэффективности жилищно-коммунального хозяйства на региональном уровне. Проанализировано законодательное и нормативное обеспечение энергоэффективного развития жилищно-коммунального хозяйства в Украине. Исследованы особенности формирования энергопотребления и энергосбережения в экономике на общегосударственном и региональном уровнях. Выделены роль и значение развития жилищно-коммунального хозяйства в реализации общей стратегии обеспечения энергосбережения в регионах Украины. Проанализированы существующие методики эффективности энергопотребления в отраслевом и региональном разрезе. Определены стратегические ориентиры формирования региональной политики по энергосбережению в жилищно-коммунальном хозяйстве региона.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, региональная политика, энергоэффективность, энергосбережение, стратегические ориентиры.

Комеліна О., Maksymenko О.

MODERN FACTORS OF REGIONAL POLICY OF ENERGY SAVING IN HOUSING AND COMMUNAL SERVICES OF UKRAINE.

The article studies the current state of the energy efficiency of housing and utilities at the regional level. Legislative and regulatory support energy efficiency of housing and communal services in Ukraine are analyzed. Peculiarities of energy and energy efficiency in the economy at the national and regional levels are explored. The role and importance of housing and utilities sector in the implementation of an overall strategy for energy conservation in regions of Ukraine are allocated. Existing techniques for energy efficiency in industry and regional level are analyzed. Strategic directions of improving of regional energy saving policy housing and utilities in the region are defined.

Keywords: housing and utilities, regional policy, energy efficiency, energy saving, strategic guidelines.

Актуальність теми. Завдання розв'язання проблеми внутрішньої енергетичної безпеки України актуалізують вивчення сучасного стану житлово-господарського комплексу (ЖКГ) та енергоефективності його функціонування. Протягом останнього десятиріччя енергоємність ВВП України в цілому має позитивну динаміку зниження, проте порівняно з провідними країнами світу цей показник залишається у 2-2,5 рази більшим. Отже, ЖКГ й досі залишається однією з найбільш проблематичних сфер економічної діяльності в економіці України, що працює збитково, а механізм ринкових відносин за

умов збереження високого рівня монополізації послуг державними і комунальними підприємствами так і не знайшов належної реалізації.

Про складну ситуацію в галузі свідчать такі офіційні дані: 2/3 основних фондів галузі вичерпали термін експлуатації, втрати теплової енергії та питної води у зовнішніх мережах досягають 60%, втрати теплової енергії в житловому фонді – перевищують 30%. Питомі витрати енергоресурсів більш як у 2,5 рази вищі, ніж у країнах Європи, кількість аварій за останні 10 років збільшилася майже у 5 разів [1]. У той же час, за оцінками вчених та практиків, у ЖКГ зберігається високим потенціал енергоефективності та енергозбереження, що потребує формування відповідної енергетичної політики на державному та регіональному рівнях.

Рівень дослідження теми. Огляд наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних свідчить про те, що одним з найвагоміших чинників успішності державної політики енергозбереження в ЖКГ є стабільність цін на ключові енергетичні ресурси в країні та сформованість ринкових відносин. У цьому контексті заслуговують на увагу теоретичні та практичні аспекти формування і реалізації національної та регіональної політики енергозбереження у житлово-комунальному господарстві, що знайшли розкриття у працях таких вчених як: В. Гнатюк [2], В. Геєць, С. Єрмілов, Ю. Яценко, В. Григоровський, В. Лір [3], І. Діак [4], У. Письменна [5], В. Литвак, В. Силич, М. Яворський [6], Г. Онишук, Н. Потапова [7], Ю. Гладкий, Б. Гладкий, Б. Додонов, Г. Царенко [8] та ін.

Принципово важливим є те, що міжнародна практика формування політики енергозбереження широко спирається на ринкові механізми реалізації потенціалу енергозбереження та законодавче забезпечення ефективності політики енергозбереження у житлово-комунальному господарстві. Зокрема, основні підходи щодо формування енергетичних стратегій в країнах, що входять у Міжнародне енергетичне агентство (ОЕСР/МЕА) розкрито у [9]. В Україні основні напрями державної та регіональної політики, в тому числі і в ЖКГ, було закладено у таких базових документах: проєкті Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки [10], Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року [11], Державній цільовій економічній програмі енергоефективності на 2010-2015 [12], Енергетичній стратегії України до 2030 року [13], Законі України “Про енергозбереження” [14], Галузевій програмі енергоефективності та енергозбереження у житлово-комунальному господарстві на 2010 - 2014 роки [15] та ін. Разом з тим, ефективність сформованої в Україні законодавчої та нормативно-правової бази знижується через недосконалість конкуренції на ринках енергоносіїв, недоліку діючої системи ціноутворення в природних монополіях, інституційні чинники забезпечення розвитку енергетичного та житлово-комунального комплексів.

Мета та завдання статті: обґрунтувати підходи щодо формування стратегічних засад регіональної політики енергозбереження у житлово-комунальному господарстві як основи забезпечення його внутрішньої енергетичної безпеки та енергетичної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Проблеми енергозбереження та зменшення споживання паливно-енергетичних ресурсів в Україні є результатом відсутності дієвої державної та регіональної політики в цій сфері, навіть не зважаючи на сформовані та деякою мірою позитивні зміни щодо загальної динаміки споживання паливно-енергетичних ресурсів порівняно з базовим 1990 р. (рис.1). Загрозлива ситуація в сфері енергоспоживання є, насамперед, результатом низької диверсифікації споживання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), практичної відсутності альтернативних джерел енергії та повільного впровадження енергозберігаючих технологій в усіх сферах діяльності. Одним з найбільш складних з цих позицій виявляється ЖКГ. У Галузевій програмі енергоефективності та енергозбереження у житлово-комунальному господарстві на 2010 – 2014 роки зазначено, що у ЖКГ споживається майже 70 млн. тонн умовного палива (у. п.), що становить близько 30 % загального обсягу споживання палива в Україні, а житловий фонд держави та соціальна сфера споживають 85 % енергоресурсів від їх загального споживання. Щорічно галузь споживає біля 10,0 млрд. кВт·год. електроенергії, 14,0 млрд. куб. м природного газу, біля 1,5 млн. т вугілля, обсяги залучених нетрадиційних та відновлюваних видів енергії складають 0,87 млн. т у. п. При цьому витрати на одного мешканця в Україні складають 0,7 – 1,0 т у. п., в Європі цей показник є значно меншим, а витрати енергоресурсів на одиницю виготовленої вітчизняної продукції та наданих комунальних послуг більш ніж у 1,5 рази перевищують зарубіжні показники. Витрати палива на вироблення 1 Гкал тепла в комунальній теплоенергетиці становлять 160 – 180 кг у. п., в розвинутих країнах – 145 – 150 кг [16]. За останнє десятиліття відбуваються поступові зрушення в системі забезпечення енергетичними ресурсами житлово-комунального господарства країни, що відбивається позитивною тенденцією до зниження обсягів споживання паливно-енергетичних ресурсів.

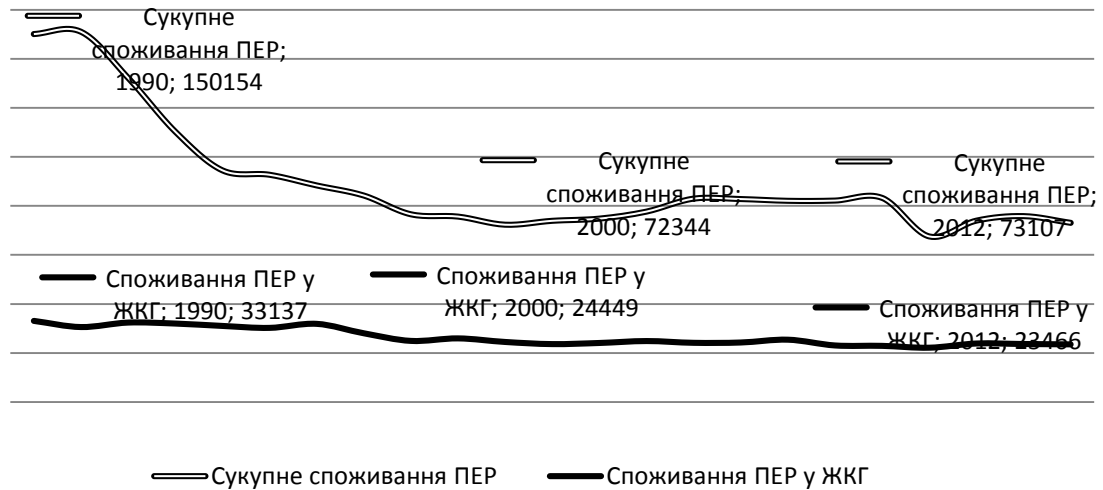

Рис. 1. – Споживання паливно-енергетичних ресурсів в Україні, тис. т н.е.

Інформація, представлена на графіку, дозволяє зробити декілька висновків. По-перше, за вказаний період обсяг кінцевого споживання паливно-енергетичних ресурсів знизився на 48,7%, у той час як обсяг споживання ПЕР у житлово-комунальному секторі – лише на 29,2%. Це пояснюється тим, що зниження кінцевого споживання енергоресурсів головним чином відбулося за рахунок зміни структури економіки країни та економічної активності, зокрема у промисловості. По-друге, не видається можливим виділити позитивну тенденцію у зниженні споживання паливно-енергетичних ресурсів у житлово-комунальному секторі за період 2000 – 2012 рр. За вказаний період відмічається незначне коливання обсягу споживання ПЕР у ЖКГ, що насамперед корелюється із коливаннями середньодобової температури у зимовий (опалувальний) період. Це свідчить про відсутність позитивного результату заходів, спрямованих на стимулювання ощадного споживання енергетичних ресурсів у житлово-комунальній сфері. По-третє, питома вага споживання ПЕР житлово-комунальним господарством у загальному обсязі кінцевого споживання паливно-енергетичних ресурсів країни суттєво зросла (рис. 2), що, у свою чергу, підвищує рівень вимог до житлово-комунального сектора у частині зростання ефективності їх використання.

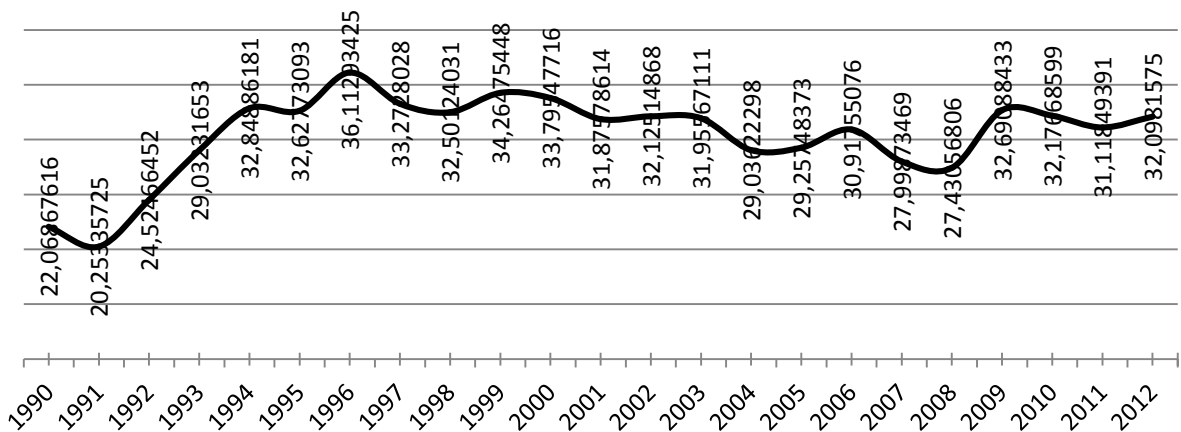

Рис. 2. – Питома вага споживання паливно-енергетичних ресурсів житлово-комунальним сектором, %

На сучасному етапі господарство будь-якої країни стикається з необхідністю забезпечення постійного безперебійного постачання енергетичних ресурсів у відповідній якості та номенклатурі. В умовах високого рівня залежності від зовнішнього постачання окремих видів енергетичних ресурсів, важливо дослідити структуру споживання ПЕР у житлово-комунальному секторі України (табл. 1).

Таблиця 1
Структура споживання паливно-енергетичних ресурсів житлово-комунальним господарством України, 2012 р.

Вид ресурсу	Споживання, тис. т.н.е.
Вугілля	715
Нафтопродукти	71
Природний газ	13760
Біопаливо	936
Електроенергія, отримана за рахунок використання:	3303
Вугілля	6339
Нафтопродукти	45
Природний газ	1729
Атомна енергетика	6599
Гідроенергетика	251
Геотермальна енергетика	15
Біопаливо	120
Теплова енергія, отримана за рахунок використання:	4682
Вугілля	1085
Нафтопродукти	59
Природний газ	4700
Біопаливо	148
Всього спожито первинних джерел енергії	36572
Всього кінцеве споживання	23466

Наведені дані свідчать про достатньо широкую номенклатуру первинних паливно-енергетичних ресурсів, що споживаються у ЖКГ. За умов дотримання пропорційності їх використання це могло б стати запорукою забезпечення належного рівня енергетичної безпеки країни. Втім, основна частина споживання (близько 95,5%) забезпечується за рахунок природного газу, вугілля та атомної енергетики (рис. 3). Таким чином, проблема внутрішньої енергетичної безпеки ЖКГ, як вагомій складовій енергетичної безпеки України в цілому, залишається актуальною, навіть не зважаючи на закладені у Галузевій програмі енергоефективності та енергозбереження у житлово-комунальному господарстві нові орієнтири його розвитку.

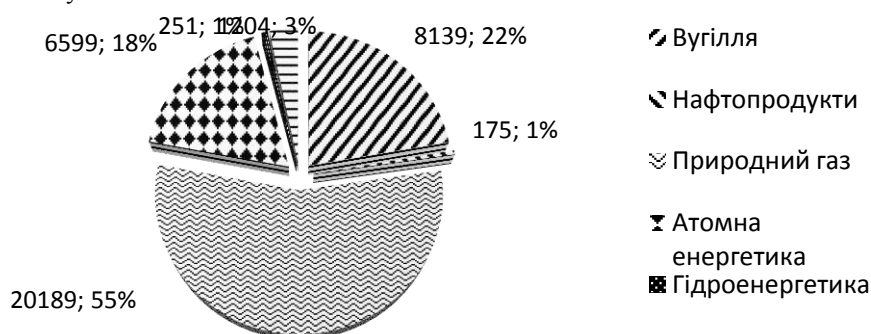

Рис. 3. – Структура споживання первинних паливно-енергетичних ресурсів у ЖКГ у 2012 р., %

З точки зору забезпечення інтересів енергетичної безпеки країни, найбільшу загрозу становить надто високий рівень споживання природного газу (близько 55% у структурі споживання первинних ПЕР у ЖКГ). Такий рівень залежності від ресурсу одного виду слід розцінювати як високий, що в сучасних умовах підвищує імовірність виникнення ризиків та загроз у стабільності функціонування ЖКГ в цілому. У реаліях ресурсного забезпечення економіки України, де близько 64% природного газу імпортується з інших країн світу, що яка не відповідає вимогам забезпечення енергетичної безпеки країни. Зміна ринкової кон'юнктури, що спостерігається за останнє десятиліття, основним трендом якої є довгострокове позитивне цінове зростання на енергоринках, стає додатковим фактором ризику порушення ритмічності постачання енергетичних ресурсів до кінцевих споживачів. Однією із особливостей споживання енергетичних ресурсів у житлово-комунальному секторі є високий рівень соціального навантаження, що призводить до необхідності застосування систем перехресного

субсидування, диференціації тарифів, що, у свою чергу, негативно відображається на суміжних споживачах паливно-енергетичних ресурсів, фінансовому стані генеруючих та розподільчих компаній.

Таким чином, формування досконалого паливно-енергетичного балансу (ПЕБ) України є важливим інструментом державного прогнозування та основою визначення заходів економічного регулювання енергоспоживання, що повинні мати насамперед стимулюючий характер. Цілком зрозуміло, що кожна країна має свій власний ПЕБ, який складається як з метою задоволення попиту в країні на паливно-енергетичні ресурси, так і з урахуванням наявності їх запасів в країні. Сучасні та перспективні параметри власного видобутку і використання ключових паливно-енергетичних ресурсів України з точки зору забезпечення її енергетичної незалежності вимагають чіткого визначення стратегічних орієнтирів та пріоритетів розвитку не лише ЖКГ, а і господарства України в цілому (табл. 2). За прогнозними даними на більш віддалений період, домінуючими видами паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) можуть стати ядерне, термоядерне чи водневе паливо та новітні відновлювальні джерела електроенергії (НВДЕ).

Таблиця 2

Структура споживання первинної енергії в Україні, країнах ЄС-28, США та у світі в цілому, 2012 р.

	Світ	Україна	Країни ЄС-28	США
Природний газ	21,3 %	34,8 %	23,9 %	27,9 %
Нафта і нафтопродукти	31,4 %	9,4 %	32,1 %	36,1 %
Вугілля	29,0 %	34,5 %	17,9 %	19,9 %
Атомна енергетика	4,8 %	19,1 %	14,0 %	9,8 %
Відновлювана енергетика	13,5 %	2,2 %	12,1 %	6,3 %
Всього	100 %	100 %	100 %	100 %

Структура споживання енергетичних ресурсів в Україні має суттєві відмінності з відповідною структурою у світі в цілому та у промислово розвинутих країнах. Доцільно відмітити великі обсяги споживання природного газу, вугілля та ядерного палива, що, з урахуванням обмеженої власної ресурсної бази, свідчить про ресурсозалежність національної енергетики, що знижує стійкість економічної системи з огляду на стабільність постачання ПЕР до основних споживачів. Водночас, за роки незалежності суттєво знизилася питома вага нафти і нафтопродуктів у енергетичному балансі країни – 9,4% у 2012 р. проти 23,3% у 1990 р. Даний факт не є свідченням відчутного поліпшення рівня енергоефективності у сфері видобування та переробки нафти і нафтопродуктів, а зумовлено зниженням потреби в даних ресурсах в нафтохімічній, транспортній сферах внаслідок зміни структури економіки. Відновлювана енергетика залишається перспективною до розвитку і у загальній структурі займає лише 2,2%, що суттєво нижче за загальносвітовий показник (13,5 %). При цьому варто відзначити позитивну тенденцію даного показника – від 0,5% (1264 тис. т н.е.) у 1990 р. до 2,2% (2649 тис. т н.е.) у 2012 р.

Зазначені аспекти ресурсозабезпечення та ресурсоспоживання мають вступати в якості орієнтирів формування державної політики енергозбереження в економіці України та її житлово-комунальному господарстві зокрема. Відмітимо, що в регіональному аспекті ці проблеми мають свою специфіку, що вимагає проведення відповідних аналітичних оцінок, які мають бути покладені в основу формування регіональної політики енергозбереження. Однією з загальноєвропейських є методологія розрахунку енергетичного індексу, що рекомендований Міжнародним енергетичним агентством. Сутність цього методу полягає у наступному:

1) здійснюється декомпозиція кінцевого енергоспоживання за секторами і галузями економіки, при цьому за еталон ефективного енергоспоживання береться середня енергоемність відповідного сектора/галузі в ЄС;

2) розраховується ефективність енергоспоживання в регіоні за умови досягнення кожною галуззю рівня енергоемності в ЄС при збереженні поточної структури економіки;

3) виділяються головні чинники, що визначають енергоспоживання: економічну діяльність, структуру економіки й енергоемність виробництва.

Результати оцінювання, що проведені у дослідницькому центрі «Бюро економічних та соціальних технологій» за цією методикою, дають можливість побудувати рейтинг енергоефективності функціонування економіки регіонів України з урахуванням її структурних особливостей (табл. 3) [16].

За даною методикою, енергоспоживання регіону розбивається на кінцеве споживання енергії в 10 галузях переробної промисловості, сільському господарстві, добувній промисловості, будівництві, сфері послуг і секторі житлового господарства, для кожного з яких розраховується показник енергоефективності. Енергоемність секторів економіки вимірюється як співвідношення показнику енергоспоживання сектора (в тоннах нафтового еквівалента) та показнику доданої вартості у секторі (в євро, станом на 2000 р. із урахуванням паритету купівельної спроможності для врахування різниці у

добробуті в Україні та ЄС). У житловому секторі енергоспоживання нормується на квадратний метр загальної житлової площі [16].

Таблиця 3

Рейтингова оцінка енергоефективності регіонів України за секторами економіки
(у порівнянні з відповідними показниками ЄС)

Рейтинг	Сумарний рейтинг	Промисловість	Послуги	Сільське господарство	Житловий сектор
1	Закарпатська (64,3%; 111,5)	Донецька (67,9%)	Одеська (56,5%)	Тернопільська (59,0%)	Вінницька (82,7%)
2	Чернігівська (63,8%; 139,7)	Чернігівська (66,0%)	Донецька (53,5%)	Львівська (49,5%)	Кіровоградська (80,7%)
3	Вінницька (62,9%; 199,9)	Запорізька (63,7%)	Львівська (50,8%)	Житомирська (49,4%)	Житомирська (78,2%)
4	Донецька (62,9%; 1576,8)	Закарпатська (50,3%)	Дніпропетровська (46,7%)	Чернівецька (48,1%)	Херсонська (77,2%)
5	Чернівецька (62,7%; 85,6)	Дніпропетровська (49,3%)	Черкаська (39,6%)	Сумська (45,9%)	Рівненська (75,0%)
6	Херсонська (61,5%; 119,9)	Херсонська (47,2%)	Івано-Франківська (39,3%)	Івано-Франківська (45,3%)	Хмельницька (74,2%)
7	Одеська (60,8%; 277,2)	Львівська (46,5%)	АРК/Севастополь (38,6%)	Кіровоградська (43,0%)	Івано-Франківська (73,8%)
8	Житомирська (60,2%; 175,1)	Харківська (46,3%)	Київська (37,6%)	Чернігівська (41,0%)	Волинська (73,7%)
9	Запорізька (59,9%; 579,6)	Київська (46,0%)	Рівненська (37,6%)	Харківська (40,4%)	Чернігівська (73,3%)
10	Тернопільська (58,6%; 135,5)	Луганська (41,9%)	Миколаївська (37,3%)	Закарпатська (39,9%)	Чернівецька (72,0%)
11	Івано-Франківська (58,1%; 209,4)	Полтавська (40,3%)	Тернопільська (37%)	Хмельницька (39,6%)	Одеська (71,8%)
12	Львівська (57%; 346,5)	Івано-Франківська (39,8%)	Чернівецька (36,8%)	Миколаївська (38,4%)	Закарпатська (71,5%)
13	Волинська (56,9%; 128,9)	Сумська (37,9%)	Волинська (36,3%)	Донецька (38,2%)	Тернопільська (68,1%)
14	Кіровоградська (53,0%; 180,1)	Одеська (37,5%)	Вінницька (35,6%)	Одеська (37,5%)	Черкаська (68,0%)
15	Сумська (52,1%; 226,5)	Вінницька (36,9%)	Харківська (35,4%)	Рівненська (36,6%)	АРК/Севастополь (65,5%)
16	Хмельницька (51,2%; 258,4)	Житомирська (36,8%)	Сумська (34,6%)	Полтавська (36,4%)	Сумська (63,1%)
17	Дніпропетровська (49,5%; 2112,5)	Миколаївська (32,1%)	Закарпатська (34,3%)	Черкаська (34,3%)	Львівська (62,3%)
18	АРК/Севастополь (49,3%; 398)	Волинська (31,3%)	Запорізька (32,9%)	Вінницька (33,9%)	Миколаївська (61,9%)
19	Київська (48,8%; 503,9)	Чернівецька (30,1%)	Чернігівська (32,8%)	Луганська (33,7%)	Запорізька (60,3%)
20	Харківська (46,7%; 659)	Тернопільська (27,8%)	Херсонська (32,4%)	Запорізька (33,0%)	Полтавська (55,3%)
21	Полтавська (45,5%; 471,6)	АРК/Севастополь (24,8%)	Кіровоградська (32,0%)	Дніпропетровська (31,3%)	Київська (54,8%)
22	Миколаївська (45,0%; 333,3)	Хмельницька (23,4%)	Полтавська (30,9%)	Київська (31,1%)	Донецька (54,2%)
23	Луганська (44,7%; 1081,9)	Кіровоградська (20,2%)	Хмельницька (30,4%)	АРК/Севастополь (28,9%)	Луганська (53,3%)
24	Черкаська (43,9%; 375,1)	Черкаська (18,8%)	Луганська (30,0%)	Херсонська (28,9%)	Дніпропетровська (52,8%)
25	Рівненська (38,5%; 333,9)	Рівненська (14,7%)	Житомирська (27,3%)	Волинська (27,1%)	м.Київ (51,9%)
					Харківська (50,7%)

* - % енергоефективності, потенціал енергозбереження у млн € у цінах 2010р.

Таким чином, за цією методикою середнє споживання в ЄС слугує еталоном енергоефективності. Згідно з розрахунками МЕА, країни ЄС вже в 2000 р. були більш енергоефективними, ніж Україна буде в 2030 р. навіть за умови успішної реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2030 р. Тому

показники поточного енергоспоживання в ЄС використовуються як такі, що можуть виступати орієнтирами формування стратегічних засад як державної, так і регіональної політики енергозбереження у житлово-комунальному господарстві та основою визначення внутрішньої енергетичної безпеки розвитку регіону.

Зрозуміло, що найбільш високим рівень енергоефективності буде в тих регіонах країни, де структура економіки буде мати низьку енергомісткість. У 2011 р. регіонами-лідерами за показниками UEI-2013 стали Закарпатська, Чернігівська та Вінницька області. Їх енергоефективність складала відповідно 64,3%, 63,8% та 62,9% від рівня ЄС. Отже, очевидним є те, що потенціал енергоефективності (енергозаощадження) в Україні є достатньо великим, у тому числі у житловому секторі.

Серед регіонів України Полтавська область займала 21 місце за рівнем енергоефективності при тому, що регіональний показник ВВП становив 4,2 % від загального обсягу виробленого ВВП в Україні. Ефективність використання енергоносіїв у Полтавському регіоні складає 45,5 % від рівня ЄС. Потенціал енергозбереження Полтавської області за рахунок підвищення енергоефективності до рівня ЄС оцінюється в 471,6 млн. євро у цінах 2010 р. У розрізі структури економіки рівень енергоефективності Полтавської області виглядає таким чином: промисловість – 40,3% (11 місце серед інших регіонів України); сільське господарство – 36,4 % (16 місце), послуги – 30,9 % (22 місце), житловий сектор – 55 % (20 місце).

Таким чином, наведені показники можуть бути використані в якості основи оцінювання ефективності регіональної політики енергозбереження в секторах економіки та, зокрема, у секторі ЖКГ, а також виступають стратегічними орієнтирами розвитку (табл. 4).

Таблиця 4

Рівень енергоефективності регіонів України, 2007-2011 рр.

Області/роки	Загальна енергоефективність					Енергоефективність житлового сектора				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
АР Крим і	50,1	52,1	53,9	52,6	49,3	74,9	74,5	75,2	72,5	65,5
Вінницька	62,0	61,8	70,5	65,6	62,9	91,7	88,0	97,6	90,7	82,7
Волинська	55,9	56,2	58,8	53,9	56,9	76,3	74,1	73,3	69,6	73,7
Дніпропетровська	49,3	49,7	48,1	48,4	49,5	56,0	54,3	54,2	54,6	52,8
Донецька	59,1	59,9	62,3	63,4	62,9	57,9	58,6	59,6	57,0	54,2
Житомирська	59,5	59,1	62,2	60,1	60,2	81,4	78,4	78,6	75,0	78,2
Закарпатська	66,0	62,4	64,8	62,5	64,3	74,5	71,1	71,7	69,1	71,5
Запорізька	56,8	54,8	58,9	58,5	59,9	67,9	66,8	67,8	64,8	60,3
Івано-Франківська	50,5	54,1	63,2	57,8	58,1	74,1	70,4	70,9	67,9	73,8
Кіровоградська	56,0	52,2	57,3	52,7	53,0	86,9	80,6	86,4	84,5	80,7
Київська	50,7	49,5	50,7	50,0	48,8	54,4	52,9	53,4	52,4	54,8
Луганська	41,0	43,8	43,8	42,5	44,7	54,6	56,6	58,4	55,6	53,3
Львівська	41,7	49,2	52,4	51,7	57,0	61,8	61,1	60,8	58,0	62,3
м.Київ						52,0	53,0	53,6	50,5	51,9
Миколаївська	44,5	44,7	45,0	43,2	45,0	70,0	64,3	68,6	63,3	61,9
Одеська	61,6	64,1	62,6	60,0	60,8	80,0	74,9	76,5	72,4	71,8
Полтавська	41,3	41,6	42,6	44,9	45,5	55,6	55,4	56,6	54,5	55,3
Рівненська	37,8	39,3	42,0	36,0	38,5	75,0	72,6	73,5	71,5	75,0
Сумська	44,2	46,5	49,7	48,4	52,1	62,0	62,3	64,7	61,7	63,1
Тернопільська	53,0	52,8	55,4	52,9	58,6	68,6	66,9	66,9	63,5	68,1
Харківська	45,7	45,8	51,7	49,7	46,7	50,9	51,6	52,9	51,6	50,7
Херсонська	63,2	59,2	64,7	64,7	61,5	84,4	75,6	80,1	82,2	77,2
Хмельницька	49,2	48,9	53,9	49,0	51,2	76,6	74,5	75,5	70,5	74,2
Черкаська	43,7	47,7	47,5	44,5	43,9	67,7	68,0	70,4	66,7	68,0
Чернівецька	63,6	62,5	62,0	58,6	62,7	80,1	77,0	72,4	67,0	72,0
Чернігівська	57,6	57,2	59,5	58,9	63,8	76,0	74,2	73,4	70,8	73,3

Одним з пріоритетних напрямів є модернізація інфраструктури ЖКГ на основі впровадження нового організаційно-економічного механізму його подальшого розвитку, що вимагає проведення таких заходів реформування ЖКГ: підготовка та проведення тарифів до економічно обґрунтованого рівня; планомірне впровадження нової тарифної політики щодо житлово-комунальних послуг; технічне переоснащення ЖКГ. Реалізація цих реформ має забезпечити перш за все конкурентне середовище на ринку ЖКГ, що потребує більш широкого залучення приватних компаній до надання послуг в сфері

ЖКГ, широкого впровадження нових інститутів управління житлом; створення економічних умов для забезпечення технічної та технологічної модернізації підприємств ЖКГ, підвищення його ресурсо- та енергоефективності; оптимізації системи управління розвитком ЖКГ.

Разом з тим, регіональні особливості функціонування ЖКГ, що визначаються перш за все станом житлового фонду та ефективністю дії інститутів управління, вимагають чіткого визначення пріоритетів регіональних стратегій і конкретизації заходів їх реалізації на рівні адміністративних районів, населених пунктів з урахуванням світового досвіду господарювання в цій сфері. Зокрема, особливої уваги заслуговують ті будівлі та споруди тих установ, що фінансуються з державного бюджету.

Аналіз та оцінка стану ЖКГ Полтавського регіону дали змогу визначити основні стратегічні завдання його розвитку, що знайшли у свій час відображення у Стратегії розвитку Полтавської області до 2015 року [17].

Метою розвитку житлово-комунального господарства Полтавського регіону на довгострокову перспективу було визначено підвищення рівня та якості надання житлово-комунальних послуг населенню згідно із сучасними засадами організації регіонального середовища життєдіяльності населення, зорієнтованого на забезпечення належних передумов для ведення здорового способу життя.

До основних стратегічних пріоритетів, спрямованих на реалізацію мети було віднесено такі:

- забезпечення стабільної роботи об'єктів житлово-комунального господарства, підвищення рівня і якості послуг, реалізація принципів самоокупності;
- формування нової системи управління житлово-комунальним господарством (запровадження нових інститутів управління житловим фондом).
- технічне переоснащення житлово-комунального господарства; розвиток комунальної інфраструктури; виведення з експлуатації застарілого (ветхого) житлового фонду.
- Для Полтавського регіону на рівні адміністративних районів, які у переважній більшості можна віднести до сільських, майже типовими є такі стратегічні завдання розвитку ЖКГ:
- поліпшення водопостачання, водовідведення, теплостачання, енергозбереження, санітарного очищення населених пунктів;
- інвентаризація й обстеження системи водопостачання та водовідведення; передача інженерних споруд у комунальну власність;
- газифікація сільських населених пунктів, перехід житлово-комунального господарства на альтернативні види палива;
- переведення на індивідуальне опалення багатоквартирних будинків; оптимізація схем опалення сільських населених пунктів;
- оснащення об'єктів житлово-комунального господарства і наявного житлового фонду засобами обліку та регулювання споживання води та теплової енергії;
- впровадження заходів з енергозбереження; енергозберігаючих технологій у будівництві;
- інвентаризація об'єктів незавершеного будівництва з метою визначення їх подальшого використання;
- створення умов для залучення інвестицій для будівництва;
- розроблення проектно-планувальної документації на забудову населених пунктів району.

На жаль, практична реалізація зазначених стратегічних пріоритетів не відбулася. Серед основних обмежень та загроз, що заважають розвитку ЖКГ на рівні адміністративних районів, слід вказати на невідповідність значної частини житлового фонду сільських населених пунктів діючим санітарним умовам, низький рівень комфортності житла, нестабільність цін на природний газ та низка платоспроможність населення; збитковість більшості комунальних підприємств; зростання цін на будівельні матеріали; високу вартість кредитних ресурсів на житло; обмежені можливості будівництва соціального житла; високий рівень зносу ресурсних можливостей житлового фонду та водо-, теплогазомереж; зростання собівартості послуг під впливом інфляційних процесів.

Водночас було виявлено суттєві обмеження в реалізації обраних стратегічних орієнтирів, що мають загальнодержавний характер, серед яких принципово важливими є такі:

недосконалі тарифна та енергозберігаюча політика на житлово-комунальні послуги в умовах зростання цін на енергоносії, що суттєво змінює собівартість послуг і їх структуру;

висока залежність функціонування ЖКГ від рівня збалансованості національного ринку енергоносіїв і процесів ціноутворення на природний газ, що в цілому може призвести до зниження ритмічності та якості надання послуг із централізованого опалення, гарячого водопостачання тощо;

наявність заборгованості споживачів усіх рівнів, збереження кредиторської заборгованості підприємств за товари, послуги, роботи, збереження монополій комунального сектора;

недофінансування галузі з місцевих бюджетів та Державного бюджету, повільне впровадження інвестиційних проектів, спрямованих на технічне переоснащення житлово-комунального господарства.

Не менш дієвим фактором, що впливає на стан розвитку ЖКГ та реалізації зазначених стратегічних орієнтирів, є політична нестабільність та недосконалість правового забезпечення

функціонування цієї сфери. Крім цього, на регіональному рівні певним фактором, що протидіє реалізації визначених пріоритетних напрямів щодо подальшого розвитку ЖКГ є те, що іноді вони не є збалансованими між собою, що вимагає визначення та впровадження відповідних механізмів їх здійснення та нормалізації розвитку цього важливого сегменту регіональної економіки. Отже, реалізація визначених стратегічних цілей вимагає вирішення складної задачі: забезпечення ефективного державного регулювання цієї сфери та водночас розвиток ринкових відносин з урахуванням впливу соціальної складової, формування регіонального ринку житлово-комунальних послуг.

Висновок. Поведене дослідження свідчить про високий рівень споживання енергоресурсів в житлово-комунальному секторі та характеризується низьким рівнем енергоефективності функціонування ЖКГ України в цілому. Така ситуація вимагає проведення модернізації підприємств житлово-господарського комплексу у напрямі підвищення рівня його загальної енергоефективності, та, водночас, вдосконалення системи управління цією сферою і перехід на інноваційні управлінські технології з урахуванням особливостей економічного розвитку та стану житлово-комунального господарства регіону.

Отже, враховуючі складність проведення економічних реформ, наявність значної кількості програм та законів щодо енергоефективного розвитку країни та її складових, зокрема й житлово-комунального господарства, все більш актуалізується завдання розробки та формування комплексної стратегії, що має ґрунтуватися на ефективній експлуатації власних енергетичних ресурсів, модернізації інфраструктури ЖКГ, розширенні підходів до підвищення рівня енергоефективності його функціонування, сприянні ефективним ринковим реформам та якісному управлінню в цій сфері на державному та регіональному рівнях.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки. Постанова КМУ від 27 лютого 2013 р. № 187
2. Гнатюк В. И. Системные методы управления энергосбережением в жилищном фонде: аналитический обзор / В. И. Гнатюк, Л. В. Примак, Д.°В.°Луценко. – Калининград: Правительство КО, ВЕЕН, 2007. – 58 с.
3. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2008 році / С. Ф. Єрмілов, В. М. Геєць, Ю. П. Яценко, В.°В.°Григорівський, В. Е. Лір та ін. – К., НАЕР, 2009. – 93с.
4. Діак І. В. Енергозбереження: реалії сьогодення / І. В. Діак // Дзеркало тижня. – № 21 (700). – 2008. – с. 9.
5. Лір В. Е., Письменна У. С. Економічний механізм реалізації політики енергоефективності в Україні / Віктор Еріхович Лір, Уляна Євгенівна Письменна; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2010. – 208 с.
6. Литвак В. В. Региональный вектор энергосбережения / В. В. Литвак, В. А. Силич, М. И. Яворский. – Томск: STT, 1999. – 320 с.
7. Онищук Г. И. Концессия как механизм инвестирования ресурсосбережения в жилищно-коммунальном хозяйстве регионов Украины / Г. И. Онищук, Н. Н. Потапова // Коммунальное хозяйство городов: Научно-техн. сб. Серия: экономические науки. – К.: Техника. – 2007. – Вып. 77. – С. 3-11.
8. Рейтинг енергоефективності областей України 2012 / В. Гладкий, Ю. Гладкий, Б. Додонов, Г. Царенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.energy-index.com.ua>
9. База даних Міжнародного енергетичного агентства. Офіційний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iea.org/statistics/>
10. Енергетична стратегія України до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.aes-ukraine.com/documents/5390.html - 48к.
11. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року, затверджена Кабінетом міністрів України № 1001 від 21.07.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
12. Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки на 2010-2015 роки. Постанова КМУ від 01.03.2010 р. №243 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
13. Державні цільові програми та упорядкування програмного процесу в бюджетній сфері / В. М. Геєць, В. П. Александрова, О. І. Амоша, В. В. Близнюк, В. М. Дегтярьова та ін.; Ін-т економіки та прогнозування; [за ред. В. М. Гейця]. – Київ: Науково думка, 2008. – 384 с.
14. Закон України “Про енергозбереження” // Постанова ВРУ № 75/94-ВР від 01 липня 1994р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
15. Галузева програма енергоефективності та енергозбереження у житлово-комунальному господарстві на 2010 - 2014 роки. // Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства від

10 листопада 2009 р. N 352 <http://normativ.com.ua/types/tdoc17772.php>

16. Рейтинг енергоефективності регіонів України: <http://www.energy-index.com.ua/uk/feedback/>.

17. Стратегія розвитку Полтавської обл. на період до 2015 р.– Полтава, ПолтНТУ, 2006 р. – 163с.